

УДК 338.439

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/186-14>**Ситник Н.І.**

кандидат біологічних наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7670-8860>

Пермінова С.А.

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6443-8560>

Чупріна М.О.

кандидат економічних наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3276-4473>

Sytnik Natalia, Perminova Svitlana, Chuprina Margarita

National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОСИСТЕМИ СТАРТАПІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Стартапи є найбільш поширеною формою малого інноваційного підприємництва в міжнародному економічному просторі, динамічно збільшуючи свою частку у ВВП, на споживацьких ринках, в структурі зайнятості. Насьогодні найвагомішим фактором впливу на розвиток національної економіки і сектору стартапів зокрема є воєнна агресія рф проти України. Мета статті полягала у визначенні основних трендів у розвитку стартап підприємництва в умовах глобальних викликів сьогодення. У роботі досліджений стан екосистеми стартапів порівняно з довоєнним періодом, встановлені основні тренди її розвитку щодо обсягів фінансування, структури пріоритетних напрямів функціонування, географічного розташування стартапів, очікувань ініціаторів стартапів щодо перспектив діяльності у коротко-строковій перспективі. Визначена роль держави у розвитку екосистеми стартапів, та фактори, що обумовлюють специфіку розвитку вітчизняного сектору стартапів в умовах воєнної агресії рф.

Ключові слова: стартапи, екосистема стартапів, релокація стартапів, інвестування стартапів, IT індустрія.

DEVELOPMENT OF THE NATIONAL STARTUP ECOSYSTEM UNDER CONDITIONS OF TODAY'S GLOBAL CHALLENGES

Today, the most significant factor influencing the development of the national economy and the startup sector in particular is the military aggression of the rf against Ukraine. Since the beginning of the war, the domestic economy was under the influence of a number of negative political and socio-economic factors: military actions at the territory of Ukraine, the destruction of the country's economic potential, the threat to territorial integrity, large-scale migration processes, the growth of unemployment and inflation, devaluation of national currency, unfavorable investment climate etc. The analysis of military aggression impact on various sectors of the economy, in particular the startup sector, is gaining relevance for scholars and practitioners. In view of this, the purpose of the article was to determine the features of the current state of the startup ecosystem, as well as the main trends of its development under conditions of today's global challenges associated with the military aggression of the rf. The paper examines the state of the startup ecosystem compared to the pre-war period, establishes the main trends of its development regarding the amount of funding, the structure of priority areas of activity, the geographical location of startups, and the expectations of startup initiators regarding the prospects of functioning in the short term perspectives. The factors contributing to the preservation and further development of the startup industry, despite the military aggression of the rf, were analyzed. The current role of the state in the development of startup ecosystem and the factors determining the features of the development of the IT industry and the startup sector, in particular, were defined. In general, compared to other sectors of the economy, the IT industry and the startup sector, due to the specifics of the business, were less affected by military aggression than other sectors of the economy. Despite the difficulties of wartime, the national startup ecosystem of Ukraine continues to develop, remaining a source of information and technological innovations and, at the same time, adapting to new business conditions and new needs of the country's economy. A promising direction of research on this topic is the determination of the long-term effects of the russian military aggression on the development of the startup ecosystem.

Keywords: startups, startup ecosystem, startup relocation, startup investment, IT industry.

JEL classification: L20, L86, M11

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть стартапи стали найбільш поширеною формою малого інноваційного підприємництва в міжнародному економічному просторі, динамічно збільшуючи свою частку у ВВП, на споживацьких ринках, у структурі зайнятості тощо.

В Україні передвоєнні роки відзначалися інтенсивним зростанням сектору стартап підприємництва і збільшенням загальної цінності української екосистеми стартапів. Починаючи з лютого 2022 р., найвагомим фактором впливу на розвиток національної економіки і сектору стартапів зокрема стала агресія РФ проти України. Аналіз змін, яких зазнає вітчизняна екосистема стартапів під дією цього фактору на сучасному етапі свого розвитку, наведений у даній статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки проблемні питання, пов'язані зі зворотною функціонуванням й управлінням стартап проектами та розвитком вітчизняної індустрії стартапів досить часто ставали об'єктом дослідження науковців і фахівців-практиків. Відзначимо, зокрема, роботи Бояриної К.О. і Копішинської К.О. [1], Черепа А. і Морозової А. [2], Гук О.В. і Мохонько Г.А. [3]. Особливості становлення вітчизняної екосистеми стартап підприємництва, яка почала активно формуватися після 2010 р., висвітлені в роботах Ситник Н.І. [4], Кравченко М. і Газарян Є. [5], Бояриної К.О. [6]. Фактор воєнної агресії РФ, що вразив усі галузі національної економіки, змінив тренди розвитку сектору стартап підприємництва. Наразі в науковій літературі систематичний аналіз і оцінка впливу цього фактора на індустрію стартапів відсутні, що робить актуальним дане дослідження.

Мета статті полягала в тому, щоб дослідити вплив воєнної агресії РФ на стан вітчизняної екосистеми стартапів, визначивши основні тренди у розвитку стартап підприємництва в умовах глобальних викликів сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У довоєнний період вітчизняна екосистема стартапів динамічно розвивалася, що сприяло розвитку національної економіки. Зростання кількості стартап проектів становило близько 20% на рік, хоча точні цифри встановити складно через відсутність офіційної реєстрації багатьох активних стартапів на ранніх стадіях життєвого циклу. За оцінками експертів, у 2019–2021 роках на ринок вийшло значно більше стартапів, ніж за попередні 2011–2018 роки. Наразі, за даними Міністерства цифрової трансформації в Україні налічується 1816 продуктових і 558 сервісних стартапів, що знаходяться в активному стані [7].

Довоєнний період характеризувався і зростанням загальної цінності української екосистеми стартапів. Свідченням цього є той факт, що з кожним роком збільшувалась кількість українських стартапів, що отримували значні міжнародні інвестиції та визнання. В екосистемі з'явилися перші єдинороги. Наразі за класифікацією платформи «Українські кластери» до групи активних єдинорогів належать 5 стартапів: GitLab, Grammarly, Genesis, People.ai та Firefly Aerospace. Майбутніми єдинорогами, які наближаються до капіталізації в 1 млрд дол, є 7 стартапів: Monobank, Preply, Restream, Reface, Rozetka, Letyshops та Ajax Systems. 5 стартапів з українським корінням, які стали єдино-

рогами за кордоном – це Affirm, Sila Nanotechnologies, BitFury, Revolut та PandaDoc [8].

Якщо розглядати структуру стартапів за сферами діяльності, то вона відповідає світовим тенденціям: левова частка українських стартапів, як і у всьому світі, відноситься до високотехнологічних галузей, включаючи інформаційні та нанотехнології, програмне забезпечення, виробництво електронного та комп'ютерного устаткування, електронну роздрібну торгівлю, охорону здоров'я та ін. Найбільш поширеною формою ведення бізнесу стартапами є товариство з обмеженою відповідальністю.

Географічно більшість стартапів знаходяться у містах мільйонниках. Більше половини з них розташовані або мають головний офіс у Києві. Іншими осередками концентрації стартапів є Львів, Харків, Одеса та Дніпро. Тяжіння стартапів саме до цих міст пояснюється їх високим науково-технічним й освітнім потенціалом, який підсилюється присутністю R&D центрів міжнародних ІТ компаній.

У довоєнний період в Україні мали свої R&D центри більш ніж 110 міжнародних компаній і стартапів. Серед них переважали компанії зі США (45%), ЄС та Ізраїлю. Присутність міжнародних ІТ компаній пришвидшувала формування вітчизняних ІТ кластерів, які інтенсивно розвивалися у більш ніж 20 містах України. Найбільша частина з них знаходилася в Києві, Львові, Харкові, Дніпрі та Одесі. Невипадково саме ці міста (з великою перевагою Києва, де сконцентровано більш ніж 40% розробників програмного забезпечення та більше 50% R&D центрів міжнародних компаній) значно просунулися у формуванні своїх стартап-екосистем [9].

Український сектор стартапів був одним з небагатьох секторів економіки, що демонстрував динамічне зростання протягом передвоєнного десятиліття [5]. Починаючи з 2010 р. обсяги інвестицій, залучених вітчизняними стартапами, зростали в середньому на 20–30% на рік. При цьому більша частина інвестиційних угод припадала на міжнародні фонди. Вітчизняними інвесторами стартапів виступали 17 активних венчурних фондів, 6 фондів прямих інвестицій, 1 корпоративний фонд (HP Tech Ventures) та 5 бізнес-інкубаторів [10]. У 2016 р. на український інвестиційний ринок вийшло декілька великих міжнародних гравців, в тому числі з Силіконової Долини, а в 2019 р. запровадив державний «Український фонд стартапів». Найбільш активними вітчизняними інвесторами в передвоєнні роки були U. Ventures, AVentures Capital, SMRK, TA Ventures, Adventures Lab, ICU Ventures, Digital Future та інші.

На першому етапі становлення української екосистеми стартапів роль координатора фактично виконувала UVCA – Українська асоціація венчурного капіталу та приватних інвестицій, створена за зразком Європейської асоціації венчурного і приватного капіталу. Асоціація представляє інтереси приватних інвесторів перед урядом, сприяє поліпшенню інвестиційного та бізнес-клімату України, допомагає налагоджувати контакти між стартапами та інвесторами, акумулює інформацію про гравців вітчизняного ринку стартапів. Зараз до складу UVCA входить понад 40 членів – лідерів міжнародного та українського інвестиційного ринку: Almaz Capital, AVentures Capital, Digital Future, Horizon

Capital, HP Tech Ventures, KM Core, Intel Capital, EBRD і т.д. [11]. Діяльність UVCA сприяла популяризації українських стартапів на міжнародній арені і залученню приватних інвестицій в період до 2019 р., коли участь держави у розбудові екосистеми стартапів була мінімальною.

Якщо в 2010 р. українські стартапи залучили лише 89 млн дол інвестицій, то в 2020 р. вони отримали 571 млн дол інвестицій, а в передвоєнний 2021 р. ця сума сягнула рекордних 832 млн дол [12]. У 2021 р. вітчизняний стартап Grammarly досяг капіталізації 13 млрд дол, міжнародне визнання і значні інвестиції отримали українські єдинороди Gitlab, Bitfury, People.ai та Ring. Розширився перелік потужних міжнародних компаній, які відкрили свої офіси в Україні. Серед них такі технологічні гіганти, як Amazon, Glovo, Revolut та Solarisbank [13].

Після початку воєнної агресії РФ проти України вітчизняна економіка опинилася під впливом низки негативних політичних та соціально-економічних факторів: воєнні дії на значній території України, руйнування економічного потенціалу країни, загроза територіальній цілісності, масштабні міграційні процеси, якими охоплена велика частина населення України, зростання безробіття та інфляції, девальвація національної валюти, несприятливий інвестиційний клімат. Ситуація ускладнюється несприятливими міжнародними трендами – гальмуванням темпів росту провідних економік світу, зменшенням венчурних інвестицій та очікуванням глобальної рецесії.

За оцінкою Міністерства економіки падіння ВВП за підсумком 2022 року склало 29,2% [14]. Через руйнування логістичних шляхів суттєво постраждали провідні експортні галузі (експорт металу та агропродукції). За підсумками 2022 року експорт товарів з України скоротився у грошовому еквіваленті на 35%, до 44,1 млрд дол США, за масою – на 38,4% до 99,8 млн т. ІТ-індустрія стала єдиною галуззю, в якій, попри війну, експорт товарів зріс [12].

За результатами 2022 року ІТ-індустрія забезпечила валютні надходження до української економіки в сумі 7,34 млрд дол, а обсяг експорту збільшився на 400 млн дол у порівнянні з довоєнним 2021 роком. На початок 2023 року сума сплачених ІТ-бізнесом податків та зборів до зведеного бюджету України становила 32,2 млрд грн, що на 4,4 млрд грн або на 16% більше за тогорічний показник. При цьому зросла кількість фізичних осіб підприємців платників податків за ІТ-КВЕД [14]. Згідно зі звітом IT Ukraine, уже під час війни 77% ІТ-компаній залучили нових клієнтів, 56% із них очікують на зростання на 5–30% цього року [13].

Частка ІТ в експорті товарів та послуг збільшилась з 8% торік до 13% у 2022 році. Наразі частка ІТ становить майже половину (45 %) всього експорту послуг, тоді як у 2021 р. цей показник сягав 37% [12].

ІТ-галузь стає драйвером експортних надходжень і, попри війну, продовжує розвиватись і навіть створювати нові робочі місця, таким чином підтримуючи економіку країни.

Більшість ІТ компаній стабільно виконують свої контракти. За даними опитування асоціації IT Ukraine, опублікованого наприкінці червня 2022 р., більше половини (52%) компаній зберегли 100% контрактів,

32% компаній – 90–99% контрактів. Лише 16% компаній втратили більше 10% своїх контрактів [15].

Збереженню бізнесу ІТ компаній та стартапів у воєнний час сприяли такі фактори:

- порівняно з підприємствами промисловості чи агросектору активи і майно ІТ компаній можуть бути відносно легко переміщені у безпечні регіони;

- на початок війни у багатьох компаній вже були офіси за кордоном, що полегшило релокацію за межі України;

- команди стартапів можуть працювати у дистанційному режимі, тим більше що за часи пандемії COVID вони вже накопили досвід організації такої роботи;

- більшість стартапів працюють у глобальному контексті – їх продукція орієнтована як на український, так і на міжнародний ринки, а тому обсяги замовлень суттєво не постраждали. З початком війни можливість працювати на іноземного споживача дозволяє стартапам продовжувати діяльність за тих складних умов, що склалися [16];

- з початком воєнної агресії РФ міжнародні партнери Європи запропонували українським стартапам програми підтримки. Наприклад, у Польщі працює програма Polish-Ukrainian Startup Bridge та урядова програма грантів для іноземних стартапів Poland Prize, у Нідерландах діють різноманітні профільні спільноти для допомоги стартапам з України, там також надають допомогу з отримання віз для стартаперів. Вже під час війни в Іспанії запустився фонд Demium Central Europe Talent Fund I FCRE, який інвестує в компанії із Центральної Європи, зокрема з України. У Греції працює програма Greek – Ukrainian StartUp Gateway, створена за ініціативи Грецької федерації підприємництва [17].

Відзначимо, що релокація стартапів за кордон є гарним рішенням у короткостроковій перспективі, однак, за умови продовження війни на тривалий термін, буде зростати ризик неповернення стартапів в Україну і фактичного відтоку інтелектуального капіталу, що, без сумніву, становить ризики як для післявоєнного відновлення країни, так і розвитку вітчизняної неоіндустріальної економіки. Такі побоювання цілком реалістичні, якщо врахувати, що і в довоєнний період стартапи прагнули відкривати свої підрозділи за кордоном – поближче до платоспроможних споживачів, потужних джерел інвестування та міжнародної експертизи.

Воєнна агресія РФ внесла корективи в обсяги інвестування у стартап проекти, а також змінила пріоритетні напрями інвестицій.

За оцінками видання Mind у 2022 р. обсяг інвестицій на вітчизняному ринку стартапів скоротився порівняно з попереднім роком. Загалом було зафіксовано 54 інвестиційні угоди. Розмір фінансування 16 з них не розголошується, тоді як в інші 38 стартапів вкладено понад 724,4 млн дол. Трійку лідерів з великим відривом очолив стартап Near Protocol, якому вдалося залучити 500 млн дол, на другому місці – Unstoppable Domains з 65 млн дол, на третьому – AirSlate (51,5 млн дол) [18].

Попри складнощі війни, всі великі ІТ компанії (1200+ осіб) і 64% компаній розміром 200–1200 осіб планують відкрити в Україні нові офіси.

Продовжують масштабування такі проєкти: український сервіс Liki24 (географічно поширювався та масштабувався в Європі), стартап i3 Engineering вийшов на ринок Литви, а українська продуктова компанія IT-Enterprise збільшила свою присутність у регіоні MENA [13].

Згідно з дослідженням Міністерства цифрової трансформації, проведеному спільно з венчурним фондом TA Ventures та Ukrainian Startup Fund, у найближчому майбутньому пріоритетними напрямками розвитку для стартапів будуть: кібербезпека, військові технології (Military Tech), енергетичний менеджмент, сталий розвиток, відновлювальна енергетика, цифрове здоров'я, соціальна сфера, працевлаштування тощо.

На думку Федорова М., міністра цифрової трансформації України, завдяки досвіду, який отримують українські ІТ фахівці в умовах ведення бойових дій, Україна вже зараз «стає трендсеттером військової індустрії для всього світу». Унікальні українські розробки, що одразу проходять перевірку на полі бою, виводять Україну на лідируючі позиції у сфері воєнних технологій [19]. Враховуючи нагальні пріоритети України, є підстави вважати, що розробка та імплементація інновацій у країні торкнеться, в першу чергу, оборонної галузі, воєнних технологій та логістичної інфраструктури.

З метою підвищення обороноздатності країни та післявоєнної відбудови український фонд стартапів разом із урядом започаткували спеціальну програму підтримки проєктів подвійного призначення. В рамках цієї програми надаються гранти у розмірі 35 тис дол для стартапів, що розробляють інновації в пріоритетних в умовах війни сферах – оборона, будівництво, кібербезпека, медицина, збереження психічного здоров'я та освіта [20].

Наразі ІТ компанії активно інвестують в нові розробки в сфері оборонної промисловості та кібербезпеки, хоча, за прогнозами експертів очікується зниження експорту ІТ галузі у 2023 р.

Масштабне дослідження стартапів, проведене Polish-Ukrainian Startup Bridge, Варшавської фондовою біржею та Українським фондом стартапів, дозволило визначити як воєнна агресія РФ змінила бізнес-діяльність, внутрішнє життя, настрої та очікування вітчизняних стартапів. Хоча отримані результати мають індикативний характер, оскільки дослідження не є репрезентативним, і говорити про наслідки воєнних дій до їх завершення зарано, разом з тим, отримані дані дають уявлення про поточну ситуацію на ринку стартапів [16]:

– серед опитаних 158 компаній 12% були вимушені закрити свій бізнес. Безпосередніми причинами закриття компаній називались: зниження продажів продукції та послуг на українському ринку, неможливість виїзду за межі країни у відрядження та втрата капіталу і коштів для підтримки фінансової ліквідності;

– 30% стартапів частково перемістили свої команди за межі України, 10% опитаних компаній переїхали в безпечніші місця в Україні, щоб продовжити свою діяльність. Більшість респондентів, майже 70%, працюють віддалено;

– 35% опитаних компаній скоротили чисельність персоналу, хоча скорочення торкнулися невеликої частки працюючих. 48% були змушені в тій чи іншій

мірі знизити рівень зарплат, найчастіше зменшення склало до 50%;

– майже всі респонденти відзначають однозначно негативний вплив війни на можливість ведення бізнесу. Більшість лідерів стартапів оцінюють свою поточну ситуацію як складну. Разом з тим, 25% респондентів вважають наслідки війни для їх бізнесу неоднозначними і бачать нові можливості через відкриття нових ринків співпраці для українських підприємців, отримання іноземної підтримки для продовження діяльності або переїзду до західних країн;

– не дивлячись на складну політичну та соціально-економічну ситуацію, 75% респондентів з оптимізмом дивляться у майбутнє і сподіваються на позитивні зміни. Проєкти, які здійснили часткову релокацію команди за кордон, мають більш оптимістичні очікування стосовно можливості продовжувати діяльність у короткостроковій перспективі, однак припускають, що в подальшому їм доведеться все більше концентруватися на виживанні шляхом згортання операційної діяльності, мінімізації витрат та скорочення персоналу.

Малицька О., засновниця та CEO ISE Corporate Accelerator, наводить 5 нових тенденцій, які, на її думку, стануть запорукою відновлення вітчизняної екосистеми стартапів і створять основу для її майбутнього успіху [16].

1) В Україні з'являються нові типи засновників стартапів – ветерани бойових дій. Як показує досвід Ізраїлю та США, ветерани мають більше шансів отримати інвестиції. Вони викликають більшу довіру венчурних інвесторів, оскільки частіше засновують надзвичайно успішні стартапи з проривним продуктом. Успішність ветеранських стартапів пов'язується з особливим типом лідерства, яке демонструють їхні засновники. В основу такого лідерства покладена дисциплінованість, організованість, стресостійкість, вимогливість до команди і висока відповідальність за результат.

2) Потреби війни і відновлення країни у післявоєнний період переформатовують існуючі ринки і створюють нові. Зараз пріоритету набувають розробки у галузі військових технологій, зберігання та виробництва енергії на основі альтернативних джерел, забезпечення надійності функціонування енергетичної інфраструктури, дронів, розмінування територій тощо. Нові стартапи в цих галузях потенційно отримують більше шансів на інвестування.

3) Війна примушує українські стартапи до швидшої інтеграції з провідними світовими венчурними екосистемами і налагодження мережі контактів з міжнародними партнерами, які будуть корисними навіть після війни. Це сприяє дифузії знань, підвищуючи компетентність українських стартаперів.

4) Жіноче лідерство стає все більш помітним. Оскільки чоловіки залучені до захисту України та служби в армії, жінки-засновниці та топ-менеджери відіграють все активнішу роль у веденні бізнесу. Жінки можуть представляти українську технологічну галузь за кордоном.

5) Зростання популярності України як нового геополітичного центру з часом може стимулювати зростання інвестицій, оскільки європейські та світові лідери, які підтримували Україну під час війни, з великою вірогідністю допоможуть в її відбудові у післявоєнний період.

Позитивним чинником у розвитку вітчизняної екосистеми стартапів є зростання ролі держави. У 2019 р. в Україні вперше запрацювала програма державного інвестування стартапів. До того стартапи могли розраховувати виключно на інвестування приватних венчурних фондів. За ініціативою Кабінету Міністрів був створений «Український фонд стартапів «USF» для надання фінансової підтримки перспективним інноваційним проектам на посівній та передпосівній стадіях. За два роки роботи фонд провів 37 пітч днів, під час яких свої проекти презентували 440 стартапів. На конкурсній основі було відібрано 250 стартапів, які отримали інвестування на загальну суму 6,3 млн дол [21].

У довоєнний час держава нарощувала обсяги державної закупівлі ІТ продукції. Це стало одним із позитивних чинників збільшення обсягів внутрішнього ІТ-ринку. За оцінками фахівців у 2018–2019 рр. обсяги державної закупівлі ІТ продукції склали 15,7–15,9 млрд грн [22].

Важливим рішенням на перспективу стало створення у 2019 р. Міністерства цифрової трансформації, яке сформуло і почало послідовно впроваджувати державну політику: у сферах діджиталізації, цифрової економіки та інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства; цифрових навичок громадян, національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу, надання електронних та адміністративних послуг; електронної ідентифікації та інвестицій в ІТ-індустрію [7].

У складних умовах сьогодення Мінцифри навіть посилило свою роль у розбудові стартап індустрії, взявши на себе функцію координатора взаємодії держави, ІТ бізнесу (стартапів) та інвесторів. За ініціативи Мінцифри в цьому напрямку вже здійснюється низка важливих проєктів:

- спільно з Міністерством освіти і науки України та EU4DigitalUA започатковано проєкт з оновлення змісту, освітніх ресурсів і підходів до викладання інформатики в середніх школах;

- спільно з Binance та Lviv IT Cluster був розпочатий освітній проєкт IT Generation, мета якого – дати можливість талановитим українцям опанувати нову професію та розпочати кар'єру в ІТ. Передбачається, що завдяки IT Generation 60 тисяч українців зможуть безоплатно отримати якісну освіту в сфері ІТ. Це дозволить працевлаштувати велику групу українців і водночас вирішити кадрову проблему в ІТ [23];

- був створений новий майданчик для промоції українських ІТ-продуктів у YouTube під назвою «Кабінет Стартапів України»;

- запустився проєкт Дія.City, який створює унікальне середовище з максимально сприятливими правовим та податковим режимами для ІТ-бізнесу.

Проєкт Дія.City, запущений перед самим початком війни, обіцяє стати одним із найбільш вагомих проєктів в контексті розбудови ІТ сектору, а отже і розвитку екосистеми стартапів.

Наразі у Дія.City налічується понад 370 резидентів, більшість з яких приєдналися до спільноти вже під час війни. Серед них підприємства оборонної сфери (Strata 22, Radionix та DroneUA), відомі міжнародні

компанії, а також українські стартапи, зокрема, Samsung, Reface, Revolut, Ajax Systems, EPAM Systems, Genesis, NiX Solution та інші. У компаніях-резидентах працюють понад 27 тисяч фахівців. Одна з основних переваг для них – гнучкі умови праці в межах GIG-контрактів, які передбачають роботу над проєктом без зарахування у штат, збереження гнучкості фрілансу та наявність базових соціальних гарантій для працівників [24].

Війна внесла корективи у модель діяльності Дія.City, яка розроблялася ще у мирні часи, а саме:

- пріоритетного статусу набув розвиток military-tech проєктів;

- були максимально спрощені умови резидентства для технологічних компаній;

- до проєкту дозволено долучатися не тільки ІТ компаніям, але й компаніям, які працюють над розвитком технологій у військово-промисловому комплексі або забезпечують стабільну роботу фінансової системи та ІТ-галузі;

- ІТ-школи, що стали резидентами Дія.City, звільняються від сплати ПДВ.

Підтвердженням суспільної значущості проєкту Дія.City стало його міжнародне визнання і престижна премія Emerging Europe Awards у номінації Modern and Future-Proof Policymaking, за «унікальний внесок у позиціонування України як потужного ІТ-хабу, а також за створення умов для розвитку компаній та залучення інвестицій» [24].

Висновки. Український сектор стартапів був одним з небагатьох секторів економіки, що демонстрував динамічне зростання протягом передвоєнного десятиліття.

Насьогодні, попри складнощі воєнного часу, національна стартап-екосистема України продовжує розвиватися, залишаючись джерелом інформаційно-технологічних інновацій і водночас адаптуючись до нових умов ведення бізнесу і нових потреб економіки України.

Порівняно з іншими галузями економіки ІТ індустрія і сектор стартап підприємництва, в силу специфіки бізнесу, менше постраждали від воєнної агресії. У 2022 р. ІТ галузь навіть збільшила обсяг експорту, надходження податків і зборів до бюджету, кількість робочих місць і залучених клієнтів.

З початком воєнних дій розвиток стартап підприємництва характеризувався такими тенденціями:

- релокація стартапів в межах країни та закордон або відкриття офісів за межами України;

- закриття стартапів, зменшення чисельності працюючих чи зарплат, хоча ці зміни торкнулися відносно невеликої частки стартапів;

- зміна демографічної структури засновників стартапів, а саме зростання ролі жінок і ветеранів у створенні стартапів;

- реформатування ринків і пріоритетних напрямів діяльності стартапів: пріоритетними стають кібербезпека, військові технології, енергетичний менеджмент, сталий розвиток, відновлювальна енергетика тощо;

- зростання ролі держави у розвитку екосистеми стартапів; мова йде, в першу чергу, про законодавчі ініціативи, що створюють сприятливе для ІТ галузі середовище діяльності, а також започаткування й адміністрування програм розвитку людського капіталу та стартап проєктів;

– пришивдшення інтеграції з провідними світовими екосистемами і налагодження мережі контактів з міжнародними партнерами;

Перспективним напрямом дослідження за даною тематикою є визначення довгострокових ефектів впливу воєнної агресії РФ на розвиток екосистеми стартапів.

Підтримка розвитку ІТ сектору та стартапів з боку держави, залучення альтернативних джерел інвестування, посилення взаємодії з потенційними інвесторами та великими корпораціями, допомога міжнародній спільноті є запорукою того, що роль стартап підприємництва у процесах стабілізації і відновлення національної економіки у післявоєнний час буде зростати.

Список використаних джерел:

1. Бояринова К.О., Копішинська К.О. Півот як інструмент забезпечення успішності реалізації стартапу. *Ефективна економіка*. 2019. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6958>
2. Череп А., Морозова А. Проблемні питання розвитку стартапів в Україні. *Вісник Запорізького національного університету*. 2017. № 2(34). С. 75–81.
3. Гук О.В., Мохонько Г.А. Інвестування стартап проєктів в Україні та закордоном. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2020. № 17. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/216385> (дата звернення: 25.02.2023).
4. Ситник Н.І. Екосистема стартапів як складова інноваційної екосистеми. *Бізнес Інформ*. 2017. № 8. С. 89–94.
5. Кравченко М., Газарян Є. Особливості формування екосистеми стартапів в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 5(22). С. 90–97.
6. Бояринова К. О. *Управління розвитком стартапів у вітчизняній екосистемі*. *Бізнес-навігатор*. 2020. № 3 (59). С. 75–80.
7. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України: Офіційний сайт. URL: <https://thedigital.gov.ua/> (дата звернення: 17.05.2023).
8. Топ українські єдинороги. URL: <https://ucluster.org/shkola-startapiv/top-ukrainski-edynorogy> (дата звернення: 17.05.2023).
9. Unit City: Tech Ecosystem Guide to Ukraine. URL: <https://tech-ukraine.com> (дата звернення: 17.03.2023).
10. UVCA Investors Book 2017: Who is Who on The Ukrainian Investment Market. URL: <https://www.slideshare.net/UVCA/uvca-investors-book-2017-who-is-who-on-ukrainian-investment-market> (accessed: 17.05.2023).
11. UVCA News (21 червня 2017 р.). URL: <http://uvca.eu/ua/news/the-number-of-deals-with-ukrainian-companies-has-risen> (дата звернення: 17.05.2023).
12. Українські стартапи у 2021 році залучили рекордні \$832 млн інвестицій. URL: <https://forbes.ua/news/ukrainski-startapi-u-2021-rotsi-zaluchili-rekordni-832-mln-investitsiy-25042022-5633/> (дата звернення: 15.05.2023).
13. Вижити попри війну: як екосистема стартапів нарощує результативність. URL: <https://mind.ua/openmind/20245943-vizhiti-popri-vijnu-yak-ekosistema-startapiv-naroshchue-rezultativnist#>: (дата звернення: 17.05.2023).
14. Мінекономіки: ВВП за підсумком 2022 року впав на 29,2%. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b30e854d-b47d-4806-82ac-bb6daa87fa51&title=Minekonomiki> (дата звернення: 17.05.2023).
15. ІТ індустрія принесла економіці 7,34 млрд з експорту. URL: <https://ain.ua/2023/01/31/u-2022-it-industriya-prynesla-ekonomiczni-734-mlrd-z-eksportu/> (дата звернення: 17.05.2023).
16. Ukrainian Startup Ecosystem: Russian Aggression in Ukraine: How Do Ukrainian Startups Survive. Report. URL: pbridge.eu/wp-content/uploads/2022/12/PUSB-REPORT_Russian-aggression-in-Ukraine_How-do-Ukrainian-startups-survive.pdf (дата звернення: 17.05.2023).
17. Сорока О. США, Польща чи ОАЄ: де підняти гроші українському стартапу. URL: <https://forbes.ua/innovations/sshapolshcha-chi-uae-de-pidnyati-groshi-ukrainskomu-startapu-u-2022-rotsi-oglyad-naukrashchikh-umov-02122022-> (дата звернення: 17.05.2023).
18. *Топ-8 українських стартапів 2022-го: кому вдалося залучити найбільший обсяг інвестицій*. URL: <https://mind.ua/publications/20251229-top-8-ukrayinskih-startapiv-2022-go-komu-vdalosya-zaluchiti-najbilshij-obsyag-investicij> (дата звернення: 17.05.2023).
19. У які стартапи інвестуватимуть найбільше – Мінцифри. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/11/29/u-yaki-ukrayinski-startapiv-investuvatymut-najbilshe-mincyfri/> (дата звернення: 17.05.2023).
20. Фінансування українських стартапів під час війни. URL: <https://ain.ua/2022/11/16/finansuvannya-ukrayinskyh-startapiv-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 17.05.2023).
21. Стартап індустрія України потерпає від російської агресії. URL: <https://saveuastartups.com> (дата звернення: 17.04.2023).
22. Український фонд стартапів: Офіційний сайт. URL: <https://usf.com.ua/> (дата звернення: 17.02.2023).
23. Павлиш О. Мінцифра запускає освітній проєкт для навчання ІТ-спеціалістів. *Економічна правда*. 28 червня 2022 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/28/688639/> (дата звернення: 10.02.2023).
24. Федоров М. Від ідеї до перших 370 резидентів: як змінився простір Дія.City. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/19/692442> (дата звернення: 10.02.2023).

References:

1. Boyarynova K.O., Kopishynska K.O. (2019) Pivot yak instrument zabezpechennya uspishnosti realizaciyi startapu [Pivot as a Tool of Successful Startup Implementation]. *Efektivna ekonomika* (electronic journal), no. 3. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6958>
2. Cherep A., Morozova A. (2017) Problemni pytannia rozvytku startapiv v Ukraini [Problem Issues of Startups Development in Ukraine]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, no. 2(34), pp. 75–81.
3. Huk O.V., Mokhonko H.A. (2020) Investuvannya startap proektiv v Ukraini ta zakordonom [Startup Projects Investments in Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI»* (electronic journal), no. 17. Available at: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/216385> (accessed 25.02.2023).
4. Sytnyk N.I. (2017) Ekosystema startapiv yak skladova innovatsiinoi ekosystemy [Startup Ecosystem as a Component of Innovation Ecosystem]. *Biznes Inform*, no. 8, pp. 89–94.
5. Kravchenko M., Hazarian Ye. (2019) Osoblyvosti formuvannya ekosystemy startapiv v Ukraini [Features of Startup Ecosystem Formation in Ukraine]. *Shkidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 5(22), pp. 90–97.

6. Boiarynova K. O. (2020) Upravlinnia rozvytkom startapiv u vitchyzniani ekosystemi [Management of Startups Development in National Ecosystem]. *Biznes-navihator*, no. 3 (59), pp. 75–80.
7. Ministerstvo ta Komitet tsyfrovoyi transformatsii Ukrainy: Ofitsiinyi sait [The Ministry and Committee for Digital Transformation in Ukraine. Official Website]. Available at: <https://thedigital.gov.ua/> (accessed 17.05.2023).
8. Top ukrainski yedynorohy [Top Ukrainian Unicorns]. Available at: <https://ucluster.org/shkola-startapiv/top-ukrainski-edynorogy> (accessed 17.05.2023).
9. Unit City: Tech Ecosystem Guide to Ukraine. Available at: <https://tech-ukraine.com> (accessed 17.03.2023).
10. UVCA Investors Book 2017: Who is Who on The Ukrainian Investment Market. Available at: <https://www.slideshare.net/UVCA/uvca-investors-book-2017-who-is-who-on-ukrainian-investment-market> (accessed 17.05.2023).
11. UVCA News (June 21, 2017). Available at: <http://uvca.eu/ua/news/the-number-of-deals-with-ukrainian-companies-has-risen> (accessed 17.05.2023).
12. Ukrainski startapy u 2021 rotsi zaluchyly rekordni investytsii [Ukrainian Startups Attracted Record \$832 mln Investments in 2021]. Available at: <https://forbes.ua/news/ukrainski-startapi-u-2021-rotsi-zaluchili-rekordni-832-mln-investitsiy-25042022-5633> (accessed 15.05.2023).
13. Vyzhyty popry viinu: yak ekosistema startapiv naroshchuie rezultatyvnist [Survive In spite of War: How Ukrainian Startup Ecosystem Enhances its Efficiency]. Available at: <https://mind.ua/openmind/20245943-vizhiti-popri-vijnu-yak-ekosistema-startapiv-naroshchue-rezilentnist#> (accessed 17.05.2023).
14. Minekonomiky: VVP za pidsumkom 2022 roku vpav na 29,2% [The Ministry of Economy: GDP Fell by 29.2% in 2022]. Available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b30e854d-b47d-4806-82ac-bb6daa87fa51&title=Minekonomiky> (accessed 17.05.2023).
15. IT industriia prynesla ekonomitsi 7,34 mlrd z eksportu [IT Industry brought the Economy 7,34 bln from Export]. Available at: <https://ain.ua/2023/01/31/u-2022-it-industriya-prynesla-ekonomiczii-734-mlrd-z-eksportu/> (accessed 17.05.2023).
16. Ukrainian Startup Ecosystem: Russian Aggression in Ukraine: How Do Ukrainian Startups Survive. Report. (2022). Available at: pbridge.eu/wp-content/uploads/2022/12/PUSB-REPORT_Russian-aggression-in-Ukraine_How-do-Ukrainian-startups-survive.pdf (accessed 17.05.2023).
17. Soroka O. SShA, Polshcha chy OAE: de pidniaty hroshi ukrainskomu startapu [The USA, Poland or the UAE: Where to Raise Money for a Ukrainian Startup]. Available at: <https://forbes.ua/innovations/ssha-polshcha-chi-oe-de-pidnyati-groshi-ukrainskomu-startapu-u-2022-rotsi-oglyad-naykrashchikh-umov-02122022-> (accessed 17.05.2023).
18. Top-8 ukrainskykh startapiv 2022-ho: komu vdalosia zaluchyty naibilshyi obsiah investytsii [Top 8 Ukrainian Startups of 2022: Who Managed to Attract the Largest Amount of Investments]. Available at: <https://mind.ua/publications/20251229-top-8-ukrayinskih-startapiv-2022-go-komu-vdalosya-zaluchiti-najbilshij-obsyag-investicij> (accessed 17.05.2023).
19. U yaki startapy investuvatymut naibilshe – Mintsyfry [In Which Startups Will Invest the Most – The Ministry for Digital Transformation]. Available at: <https://armyinform.com.ua/2022/11/29/u-yaki-ukrayinski-startapy-investuvatymut-najbilshe-minczyfry> (accessed 17.05.2023).
20. Finansuvannia ukrainskykh startapiv pid chas viiny [Funding of Ukrainian Startups during the War]. Available at: <https://ain.ua/2022/11/16/finansuvannya-ukrayinskyh-startapiv-pid-chas-vijny/> (accessed 17.05.2023).
21. Startap industriia Ukrainy poterpaie vid rosiiskoi ahresii [The Startup Industry of Ukraine Suffers from Russian Aggression]. Available at: <https://saveuastartups.com> (accessed 17.04.2023).
22. Ukrainskyi fond startapiv: Ofitsiinyi sait [Ukrainian Startup Fund: Official site]. Available at: <https://usf.com.ua/> (accessed 17.02.2023).
23. Pavlysh O. (2022) Mintsyfra zapuskaie osvithnii proiekt dlia navchannia IT-spetsialnostei [The Ministry of Digitization is Launching an Educational Project for Teaching IT Specialties]. *Ekonomichna pravda*. 28 chervnia 2022 r. Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/28/688639/> (accessed 10.02.2023).
24. Fedorov M. Vid idei do pershykh 370 rezydentiv: yak zminyvsia prostir Diia.City [Fedorov M. From the idea to the first 370 residents: How the Diia.City Space Changed]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/19/692442> (accessed 10.02.2023).